

This article analyzes the concept and content of the specialist's professional culture which is being formed thanks to level up of the professional culture by forming special, psychology-pedagogical knowledge and skills of students and simulation of real professional relationships while studying at higher educational establishments.

The article examines the student as a subject of his own educational and professional activity, determines the role of motivation in the training and professional activities of future specialists, studies the role of organization of independent educational and cognitive activity of students, analyzes the psychological background and indicators of student's success in educational and professional activities.

The article specifies that the high level of cultural activity not only contributes to the emergence of socially useful products, but also develops, improves personality as a subject of social productive forces. The main purpose of cultural individual development is the realization of creative abilities of a person, the acquiring of professionalism.

It is important that professionalism is considered in the article as a set of psycho-physiological, psychological and personality changes that occur in human during mastering and long-term implementation of activities, providing effective level of solving complex professional tasks in specific conditions.

The culture of professional activity characterizes a certain level of human performance of their official duties and qualification. The level of formation of this phenomenon depends on: the direction and sustainability of socially significant motives of activity (needs, interests, values, attitudes); according psychophysical personality traits (abilities, capacities), which provide the required level of efficiency and profession; degree of individual mental processes (thinking, memory, emotions, feelings, will); completeness and depth of psychological and educational lessons and special knowledge, skills and experience gained; social activity of the individual.

Key words: *profession; professional; professional culture; educational-professional activity, educational and cognitive activity.*

УДК 378.016:784

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-2.159-161

Олена Прядко
Olena Priadko

ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ СВІТОВОЇ ВОКАЛЬНОЇ КЛАСИКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

LEARNING OF WORLD VOCAL CLASSIC WORKS AS AN IMPORTANT ELEMENT OF VOCAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC

У статті розкриваються проблеми формування вокально-педагогічного репертуару студентів музично-педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти на заняттях із постановки голосу, розглядаються принципи добору та специфіка використання творів світової вокальної класики в ході співацького розвитку майбутніх педагогів-музикантів.

Ключові слова: *вокально-педагогічний репертуар, постановка голосу, вчитель музичного мистецтва.*

Розвиток співацького голосу майбутнього вчителя музичного мистецтва є важливою складовою його фахової підготовки. Розкриття вокального потенціалу студента, вивчення основ методики викладання вокалу, накопичення виконавського досвіду є тим багажем умінь і знань, які необхідні педагогу-музиканту для ефективної роботи у школі. Високий рівень

виконавської майстерності, тонкий естетичний смак, ерудованість, обізнаність зі світовою музичною класикою та найсучаснішими течіями музичного мистецтва – це ті якості, які допоможуть учителю музичного мистецтва завоювати авторитет та повагу учнів. У роботі зі студентами музично-педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти уважного ставлення вимагає питання добору вокально-педагогічного репертуару на заняттях з постановки голосу. Загальні основи методики навчання співу закладені у працях А. Аспелунда, Л. Дмитрієва, В. Багадурова, Д. Євтушенка, О. Здановича, І. Колодуб, І. Левідова, М. Микиші, В. Морозова, О. Стахевича. Проблему формування вокально-педагогічного репертуару студента-вокаліста розкривають у своїх дослідженнях О. Апраксина, В. Антонюк, Б. Брилін, Н. Ветлугіна, І. Вілінська, Н. Гродзенська, А. Менабені, Ю. Юцевич. Вивчення питання добору й аналізу вокально-педагогічного репертуару майбутніх учителів музичного мистецтва, збагачення вокально-педагогічного репертуару студентів новими творами в ході їх вокальної підготовки є важливою та актуальною проблемою сучасної мистецької педагогіки.

Мета статті – дослідити проблему формування вокально-педагогічного репертуару студентів музично-педагогічних спеціальностей закладів вищої освіти на заняттях із постановки голосу, розкрити особливості використання творів світової вокальної класики як важливого компонента вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

Добір творів для виконання в ході вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має відбуватися з обов'язковим урахуванням індивідуальних вікових фізіологічних особливостей розвитку голосового апарату студента, рівня сформованості вокально-технічних навичок, виконавського досвіду співака. “Формування репертуару співака-початківця – складне завдання, вирішення якого залежить як від вокальних здібностей, так і від психологічної мотивації учня”, – стверджує Д. Кочарова [5, с. 185]. Добираючи твори індивідуально для кожного студента педагог вокалу зобов'язаний ураховувати індивідуально-психологічні характеристики вихованця, особливості його темпераменту, характеру, емоційної сфери, ступінь розвиненості таких важливих у роботі над складними вокальним репертуаром якостей, як наполегливість, посидючість, вмотивованість, емоційна стійкість.

Академічний вокальний репертуар студентів має включати арії та романси вітчизняних та зарубіжних композиторів різних епох. Виконання таких творів сприяє якнайкращому виявленню творчого потенціалу вокаліста, розвитку комплексу вокально-технічних навичок, вміння передавати емоційно-змістове наповнення твору, розкриттю тембрального багатства голосу. За визначенням Ю. Юцевича, арія (aria, італ. – повітря) – це завершений сольний номер з опери, кантати тощо, якому властива виразність мелодії і досконалість форми. Зазвичай арія є центральним моментом характеристики дійової особи, а інколи перетворюється у розгорнуту вокально-драматичну сцену. Також арією називають концертну п'єсу для співаків-солістів у стилі оперної партії [6, с. 15]. Л. Барсова називає арією жанр сольної вокальної музики, закінчений епізод в опері, ораторії, кантаті, виконуваний солістом у супроводі оркестру [2, с. 15]. Аріозо (arioso, італ. – наче арія) – невеликий сольний вокальний твір, який відрізняється від арії більшою свободою форми. Якщо арія в опері є музичною характеристикою героя, то аріозо – це відгук на певну драматичну ситуацію, узагальнення змісту попереднього речитативу, одне емоційне переживання [2, с. 14].

Робота над художнім виконанням романсів та арій є важливим компонентом процесу співацького розвитку студента. На початкових етапах занять вона виявляється у роботі над осмисленою виразністю виконання тексту, вихованні вміння уважно ставитися до композиторських вказівок, закодованих у динаміці, агогіці, нюансуванні. Педагог має навчити студента розкривати задум автора твору шляхом здійснення ґрунтовного літературно-художнього, стилістичного, музично-теоретичного його аналізу. Вивчення біографії композитора, епохи, в якій йому довелося творити, дозволить студенту краще проникнути в творчий задум автора, його настрій. Докладне вивчення творчого та життєвого шляху авторів нотного та літературного тексту надасть змогу зрозуміти, що спонукало їх до творчості, дізнатися про

те, якого емоційного насичення виконання вимагає арія чи романс, що прагнули донести до слухачів композитор та поет. Студента важливо навчити вмінню якнайяскравіше передавати у вокальній формі зміст виконуваного твору, створювати правдиві образи, які відповідають задуму композитора. Досконало відпрацьоване технічне виконання не вичерпує усіх завдань, які поставлені перед виконавцем під час вивчення вокального твору. Навіть високий рівень вокальної техніки виконавця залишить слухача байдужим, якщо співак не надає належної уваги втіленню художнього задуму вокального твору. На початкових етапах роботи над романсом або арією усі зусилля педагога та студента спрямовані на подолання вокально-технічних труднощів. Безперечно, не володіючи сформованими засобами втілення творчої ідеї автора, такими, як розвинений діапазон, рівність звучання голосу у всіх регістрах, яскравість його тембрального забарвлення, багата динамічна палітра, володіння широким співацьким диханням, не можливо досягти завершеності виконавського завдання. Але необхідно прагнути вже з перших занять приділяти достатньо уваги виконанню творчих завдань, працювати над урізноманітненням художньо-виконавських прийомів. Потрібно слідкувати, щоб вокальна техніка не вступала в протиріччя з музичною виразністю. Починати роботу над вивченням вокального твору потрібно з глибокого проникнення студента у його поетичний та музичний зміст. Музика значно підсилює вираження настрою закладеного у творі автором літературного тексту. Вона створює необхідне емоційне насичення, підсилює драматизм описуваних подій. Виконавцю необхідно лише старанно вивчати партитуру та з повагою ставитися до авторського задуму, виконуючи усі музичні нюанси вказані композитором. Така робота сприятиме формуванню більш повного уявлення студента про твір, над яким він працює, вибудовуванню стратегії створення та втілення в життя художнього образу.

Працюючи над арією з опери, необхідно, щоб студент ґрунтовно вивчив лібрето, ясно уявляв обставини, в яких перебуває герой, його настрої, інших дійових осіб, із якими він взаємодіє, що дозволить правдиво відобразити внутрішній стан персонажа, його поведінку. Необхідно уважно обдумати, який вигляд має герой арії, якими мають бути його жести, постава, міміка. Арія є частиною цілої опери, вичленованої в окремий концертний номер. Але вокаліст має чітко уявляти, які події передували моменту виконання твору, та що чекає його героя попереду. Це допомагатиме виконавцю знайти необхідні виражальні засоби для правдивої передачі настрою персонажа втіленого в музиці.

Виконання творів класичного репертуару вимагає достатнього рівня розвитку музичної грамотності вокаліста, що дозволить йому свідомо підходити до вивчення та інтерпретування твору. Студент повинен уміти визначати форму твору, встановлювати співвідношення між окремими частинами. Він має бути підготовленим до того, аби визначати будову мелодії, спосіб її розгортання, здійснювати інтервальний аналіз мелодичного матеріалу. У роботі над вивченням арії та романсу, які мають складну багаточастинну будову, важливим є уважне визначення співвідношення акомпанементу та вокальної партії твору.

Вокальний твір – це синтез слова та музики, які є рівнозначними його частинами. Вивчення тексту твору одночасно з мелодією, без попереднього їх аналізу, призводить до неточностей, поверхневого розуміння, невміння виокремити кульмінаційні моменти, нерозуміння значення ролі музики як компоненту, який підсилює виразність літературного тексту, підкреслює емоційно насичені моменти. Неуважне ставлення до вивчення літературного тексту, багаторазове бездумне проспівування вокального матеріалу призводить до втрати інтонаційної виразності вокальної мови, спрощеного безбарвного виконання нерозбірливого тексту. Дикційні недоліки у вокальному виконавстві, як наслідок недбалого ставлення до літературного тексту твору, виказують непрофесіоналізм виконавця, справляють негативне враження на слухача.

Окремої уваги вимагає робота над літературним текстом романсів та арій зарубіжних композиторів. Необхідність виконувати твори мовою оригіналу вимагає уважного та відповідального ставлення студента до вивчення літературного тексту, його обов'язкового перекладу,

правильної вимови, врахування вокальної орфоєпії іншомовних текстів, чіткої вокальної дикції. Характерною ознакою італійської мови є її мелодійність, що зумовлена переважанням відкритих складів, закінченням слів на голосний звук, чітке й повнозвучне оформлення всіх голосних звуків, які не залежно від наголосу звучать однаково й не редукуються. Це робить італійську мову подібною до української, що також вважається дуже зручною для вокального виконавства. Приголосні звуки в італійській мові не пом'якшуються перед голосними, їх подвоєння вимовляється підкреслено чітко. Італійські приголосні звуки вимовляються з більшою напругою ніж українські [1, с. 139]. Виконуючи пісні італійською, необхідно враховувати, що вони можуть бути написані на сицилійському, венеціанському чи флорентійському діалектах, що вимагає роботи зі словниками конкретних діалектів. В операх лібретистами використана класична італійська мова. Німецька мова значно поступається у зручності для вокального виконавства італійській та українській мовам, що зумовлено особливостями її фонетики. Порівняно з українською мовою довгі голосні в німецькій вимовляються довше, а короткі – коротше. Характерною ознакою фонетики німецької мови є тверда атака вимови голосних звуків, які стоять на початку слова та складу. Приголосні звуки у німецькій мові завжди вимовляються твердо [1, с. 140]. Спів французькою вимагає уважного вивчення специфіки фонетики цієї мови. Студенту важливо знати, що двадцять приголосних звуків французької мови не пом'якшуються перед голосним “i”, не оглушаються в кінці слова. Окремої уваги вимагають напівголосні, які у вимові не протягуються, але позбавлені шуму приголосних. Особливістю фонетики французької мови є те, що з-поміж п'ятнадцяти голосних, чотири звуки є носовими.

Робота над вивченням іншомовного тексту вимагає уважного ставлення до правильної вимови слів, обов'язкового аудіального супроводу занять, а за можливості – консультування філолога. Студент має усвідомлювати, що внаслідок неправильної вимови звуку змінюється значення слова. Для того, аби досягнути співу іноземною мовою без акценту, потрібно максимально задіювати слуховий контроль в процесі заняття, тривалий час прослуховувати у записах виконання твору носіями мови. У всіх жанрах вокальної музики мелодична інтонація нерозривно зв'язана з інтонацією мовленнєвою, тому лише спів мовою оригіналу, точне виконання тексту дозволяє досягнути бажаного результату.

Включення до репертуару студента романсів сприяє розвиткові нових виконавських можливостей, збагаченню вокальної техніки, оволодінню комплексом художньо-виражальних засобів, тембральним різноманіттям. Романс (romance, ісп. – по-романськи) – це музично-поетичний твір для голосу з інструментальним супроводом, переважно ліричного характеру [2, с. 89]. Це основний жанр камерної вокальної музики. Основою романсу є вокальна партія, але акомпанемент значно доповнює його художній зміст. Виконання камерних творів вітчизняних та зарубіжних композиторів розширяє мистецький кругозір студента, збагачує його виконавський досвід. Переважно невеликі за об'ємом камерні твори вимагають наполегливої праці вокаліста та педагога, уважного ставлення до кожного нюансу, вдумливої роботи над усіма підказками композитора на шляху до розкриття цілісного образу. У творі, який триває невеликий відрізок часу, потрібно передати глибокий світ почуттів героя, історію його життя, що вимагає особливої виразності та емоційності виконання.

Обов'язковий компонент вокальної техніки студента, який формується в процесі освоєння класичного академічного репертуару, є навички кантиленного співу як специфічної особливості вокальної мови в роботі з постановки голосу в академічній манері. Основною вимогою до виконавської техніки вокаліста в ході роботи над кантиленою є вироблення навички протягування голосних, максимально можливого подовжування їх звучання. В академічному виконавстві голосні звуки значно зближенні уподібненні за звучанням: голосні “a”, “o”, “i”, “e”, округлені та прикриті. Вимога подовжувати звучання голосних звуків пов'язана з необхідністю у кантиленному співі формувати неперервне, рівне звучання співацького голосу, позбавлене невиправданих поштовхів, перерв у подачі звуку. Приголосні мають вимовлятися чітко, але якомога швидше, аби не порушувати плавної вокальної лінії. Для максимально протяжного

кантиленного співу слугує й правило виконання складів у слові лише відкритими. У випадку, коли у вокальній мові склад є закритим та закінчується на приголосний звук, останній приголосний складу переносять до початку наступного, формуючи таким чином лише відкриті склади під час співу. Навичка кантиленного співу може формуватися лише з одночасним відпрацюванням навичок оптимального співацького дихання (нижньореберно-діафрагматичного). Опанування вокальної кантилени пов'язане з необхідністю завжди починати роботу над новим твором в повільному темпі, з максимальним використанням *legato* в тих місцях, де це допустимо. Лише після відпрацювання точної інтонації, вірного виконання складних інтервалів можна переходити до виконання твору в правильному темпі.

Пропонуючи студентам твори елегантного характеру та відпрацьовуючи навички кантиленного співу, не можна забувати про необхідність розвитку побіжності, рухливості голосу, особливо, коли педагог працює з високими жіночими голосами. Включення до репертуару студентів творів, які містять посильні технічні труднощі, наполеглива поступова робота над ними стимулюватиме співацький розвиток юного вокаліста, сприятиме просуванню його у навчанні. Не варто дозволяти студентам співати твори з високим емоційним навантаженням, драматичним насиченням сюжету в той час, коли рівень їх виконавської майстерності не високий. Завдання, які постають перед виконавцем у момент роботи над творами героїчного, драматичного характеру, пов'язані з необхідністю використання у співі великої динаміки звуку, багатства тембральних фарб голосу, широкого діапазону. Вокаліст-початківець, не володіючи необхідними елементами вокальної техніки, буде намагатися компенсувати їх відсутність форсуванням звуку, що може призвести до перевантаження голосового апарату, закріплення негативних вокальних навичок. Педагог має неухильно дотримуватися принципу посильної складності творів під час добору вокально-педагогічного репертуару студента.

На початкових етапах занять із постановки співацького голосу доцільно пропонувати студентам для виконання твори, які спрямовані на розвиток кантилени, не вимагають подолання складних технічних завдань. Основна увага педагога та вокаліста-початківця має бути спрямованою на вироблення навичок плавного, рівного звуковедення, м'якої атаки звуку, широкого економного видиху, високої співацької позиції. Нешвидкі темпи виконання вокальних творів, нескладні вокально-технічні виконавські завдання дозволяють налагодити координування співацького процесу, ефективно формувати уміння усвідомлено керувати звуковеденням опираючись на внутрішні фонаційні відчуття (баррорецепторні, вібраційні, рухові, тактильні), встановлювати ефективну взаємодію генераторної, енергетичної та резонаторної систем голосового апарату. Такими нескладними романсами, доступними для виконання студентам з високими жіночими співацькими голосами є "В маминому домі" О. Білаша, "Пісня про щастя" І. Шамо, "Пісня пастушки", "Ясний погляд" І. Гайдна, "Тримлять барабани" Л. Бетховена, "Блаженство", "Підсніжник" Р. Шумана. Мецо-сопрано рекомендовано виконувати "Над Україною" О. Білаша, "Колискова", "Прощання" Е. Гріга, "Бідна троянда" Л. Маркезі. На початкових етапах занять юним вокалістам можна пропонувати виконання арій, написаних для сопрано: пісня Наталки "Видно шляхи полтавської", пісня Наталки "Чого вода каламутна" М. Лисенка з опери "Наталка Полтавка". Для мецо-сопрано: арія Гвідо з опери "Флавіус" Г. Генделя, арія з опери "Альцина" К. Глюка.

Студенти, які оволоділи належним рівнем виконавської майстерності, можуть приступати до вивчення романсів "Пори року" Ж. Веккерлена, "Колискова Сольвейг" Е. Гріга, "Туга за весною" В.А. Моцарта. Для мецо-сопрано: "Бажання" Г. Майбороди, "Ластівка" С. Монюшка, "Люблю тебе" Л. Бетховена. Рекомендовані для виконання сопрано на третьому, четвертому курсі навчання: пісня Одарки "Ой казала мені мати" С. Гулака-Артемівського з опери "Запорожець за Дунаєм", пісня Цвіркунки "Ой надіну черевики" М. Лисенка з опери "Чорноморці", арія для сопрано з ораторії "Магніфікат" І.С. Баха, каватина Реції з опери "Оберон" К. Вебера, пісня Сусанни з ораторії "Сусанна", арія Береніси з опери "Сціпіон" Г. Генделя, арія Графині, арія Барбарини з опери "Весілля Фігаро" В. Моцарта, арія "O cesate di piagarmi" А. Скарлатті.

Для мецо-сопрано: арія Еврідіки з опери “Орфей і Еврідіка” І. Гайдна, арія Брадаманти з опери “Альцина” Г. Генделя, романс Зібеля з опери “Фауст” Ш. Гуно.

Отже, формування вокально-педагогічного репертуару студентів музично-педагогічних спеціальностей є важливою складовою їх вокальної підготовки. Пісенний репертуар, який використовується на заняттях з постановки голосу безпосередньо впливає на ефективність занять, якість протікання процесу засвоєння вокально-технічних, художньо-виконавських навичок студентів, вмотивованість заняттями співом. Використання творів світової вокальної класики в ході співацького розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає достатнього рівня сформованості виконавських вокально-технічних навичок студентів, розвиненості всіх акустичних якостей співацького голосу, таких як звуковисотний діапазон, сила звучання, яскравість тембрального забарвлення, здатність витримувати значні голосові навантаження. Виконання арій та романсів вітчизняних та зарубіжних композиторів збагачує виконавський досвід студентів, сприяє вдосконаленню вокально-технічних умінь та навичок, накопиченню комплексу художньо-виразальних засобів вокального мистецтва.

Список використаних джерел

1. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: [монографія]. Київ : Українська ідея, 2001. 144 с.
2. Барсова Л.Г. Сольний спів: терміни і поняття. Санкт-Петербург : Вид-во СПБГАТИ, 2009. 128 с.
3. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. Москва : Музыка, 2007. 368 с.
4. Колодуб І. Питання теорії вокального мистецтва. Харків : Промінь, 1995. 119 с.
5. Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія : навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 216 с.
6. Юцевич Ю. Музика : словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2003. – 352 с.

The article deals with the problem of forming vocal-pedagogical repertoire of the students of musical-pedagogical specialties at the classes of voice training in higher educational institutions. The principles of selection and the specificity of the use of world vocal classic works for vocal development of future music teachers are revealed.

The song repertoire used at voice training classes directly affects their efficiency, the quality of the process of mastering of students' vocal-technical artistic-performing skills, motivation to singing. The author of the article proves that selection of works for performing during vocal training of future teachers of music should take place taking into account individual age physiological features of the student's vocal apparatus development, the formed level of vocal-technical skills, and the singer's performing experience. Selecting repertoire individually for each student the teacher of vocal must take into account the student's individual psychological characteristics, the peculiarities of his temperament, character, emotional sphere, and the development of perseverance, motivation and emotional stability – the qualities to be important in the work on complex vocal repertoire. Academic vocal repertoire of students should include arias and romances of domestic and foreign composers of different epochs.

The use of the world vocal classic works in the course of singing development of future teachers of music requires the sufficient formed level of the students' performing vocal-technical skills, the development of all acoustic qualities of singing voice, such as sound-frequency range, sound power, brightness of temporal color, the ability to withstand significant voice loads. Performing arias and romances of domestic and foreign composers enriches students' performing experience, improves their vocal skills and habits, provides the accumulation of the complex of artistic and expressive means of vocal art.

Key words: vocal-pedagogical repertoire, voice training, teacher of music.